

Statens vegvesen

Veiledning for risikovurderinger av vegtunneler

1

Statens vegvesen

Viktige premisser som er lagt til grunn for veiledningen

- Det er mulig å begrense risikovurderinger for en tunnel til tunnelsystemets «spesielle egenskaper».
  - Bidrar til at vi bruker tid og ressurser på det som er viktigst for å håndtere risiko.
- Tilstrekkelig kontroll med risiko kan oppnås uten et kvantitativt akseptkriterium.
  - Gjør at vi kan formulere evalueringskriterier på en måte som er mer fokusert på å *skape sikkerhet*, og mindre på «talløvelser».
- Det er mulig å utføre gode risikovurderinger med utgangspunkt i et sett pre-definerte ulykkestyper (brann, farlig gods, sammenstøt, etc.).
  - Bidrar til å fokusere risikovurderingen på det som er viktigst for tunnelsikkerhet.
- Risikovurderingen skal primært ha fokus på storulykkerisiko.
  - Sikrer at storulykkerisiko ikke nedprioriteres pga. generell trafiksikkerhet.
  - Generell trafiksikkerhet må håndteres av andre prosesser.
- Eneste verdi som vurderes er trafikanters liv
  - Andre verdier, som f.eks. ytre miljø, forutsettes håndtert i andre prosesser

2

Veiledningens struktur

To dokumenter

- Selve veiledningen.
- Mal for risikovurderingsrapport.

Begge dokumentene er nødvendige for å forstå og kunne gjennomføre risikovurderinger iht. veiledningen.

Veiledningsdelen består av to hoveddeler:

- Del 1 gir formelle føringer.
- Del 2 beskriver planlegging og gjennomføring av risikovurderingen.

I tillegg definerer Vedlegg 1 særtrekk for sikkerhetsparametere i TSF/TSFF.

Del 1 setter risikovurderingen inn i en større kontekst, for å unngå at den kun blir en øvelse for å tilfredsstille formelle krav.

3

Sentrale begreper (1/3)

Risikovurdering

Samlet prosess som består av å etablere rammer for risikovurderingen, identifisere uønskede hendelser, foreta risikoanalyse og foreta risikoevaluering.

(= Risikoanalyse i TSF)

Risikoanalyse

Systematisk framgangsmåte for å beskrive risiko.

Risikoevaluering

Prosess for å vurdere om sikkerhetsmålene er nådd, ved å sammenholde resultatene fra risikoanalysen med evaluerings-kriteriene og gi beslutningstaker en anbefaling om risikohåndtering.

Risikostyring

Aktiviteter for å håndtere risiko, dvs. gjøre valg om løsninger, tiltak, mm., på basis av bl.a. risikovurderinger.

4

Sentrale begreper (2/3)

Fare

Forhold som kan føre til en uønsket hendelse.

Uønsket hendelse

Hendelse som kan medføre tap av verdier.

Kritisk hendelse

Uønsket hendelse som *både* har et betydelig potensial for tap av liv, *og* som truer sikkerheten til trafikanter som ikke er involvert i den utløsende hendelsen.

Troverdig verstefallshendelse

Verste troverdige hendelse, gitt at sikkerhetsutrustningen fungerer som den skal. Hensyntar konsekvenspotensialet, uten at man legger til grunn den absolutt verste tenkelige muligheten.

Tunnelsystemets spesielle egenskaper

Samlebetegnelse for:

- Spesielt særtrekk for sikkerhetsparametere.
- Egenskaper som ikke oppfyller minstekrav i TSF/TSFF.
- Andre spesielle særtrekk

5

Sentrale begreper (3/3)

Sikkerhetskonsept

Kombinasjonen av alle forebyggende og skadereduserende tiltak som skal til for å oppnå akseptabel sikkerhet for kritiske hendelser, som minimum laveste tillatte sikkerhetsnivå iht. TSF/TSFF.

6

Risikovurderingsprosessens hovedtrinn

Hovedtrinn i NS 5814

Trinn 1: Etablere rammer

Formål
Verdier
Evalueringkriterier
Objekt- og
systembeskrivelse

Trinn 2: Identifisere farer og uønskede hendelser

Identifikasjon av
farer og uønskede
hendelser.
Identifisere kritiske
hendelser.

Trinn 3: Risikoanalyse

Risikoanalyse av
kritiske hendelser.
Beskrive troverdige
verste fallshendelser.

Trinn 4: Risikoevaluering

Formulere og
evaluere risiko-
evalueringkriterier.

7

Risikovurderingsprosessens hovedtrinn

Tilpasning av hovedtrinn i NS 5814

Trinn 1a: Etablere rammer

Formål
Verdier
Evalueringkriterier
Objekt- og
systembeskrivelse

Trinn 1b: Vurdere tunnelsystemet mht. sikkerhetsparametere og minstekrav

Identifisere
særtrekk mht.
sikkerhets-
parametere.
Identifisere
minstekrav som
ikke er oppfylt.

Trinn 2: Identifisere farer og uønskede hendelser

Identifisere andre
spesielle særtrekk.
Identifikasjon av
farer og uønskede
hendelser.
Identifisere kritiske
hendelser.

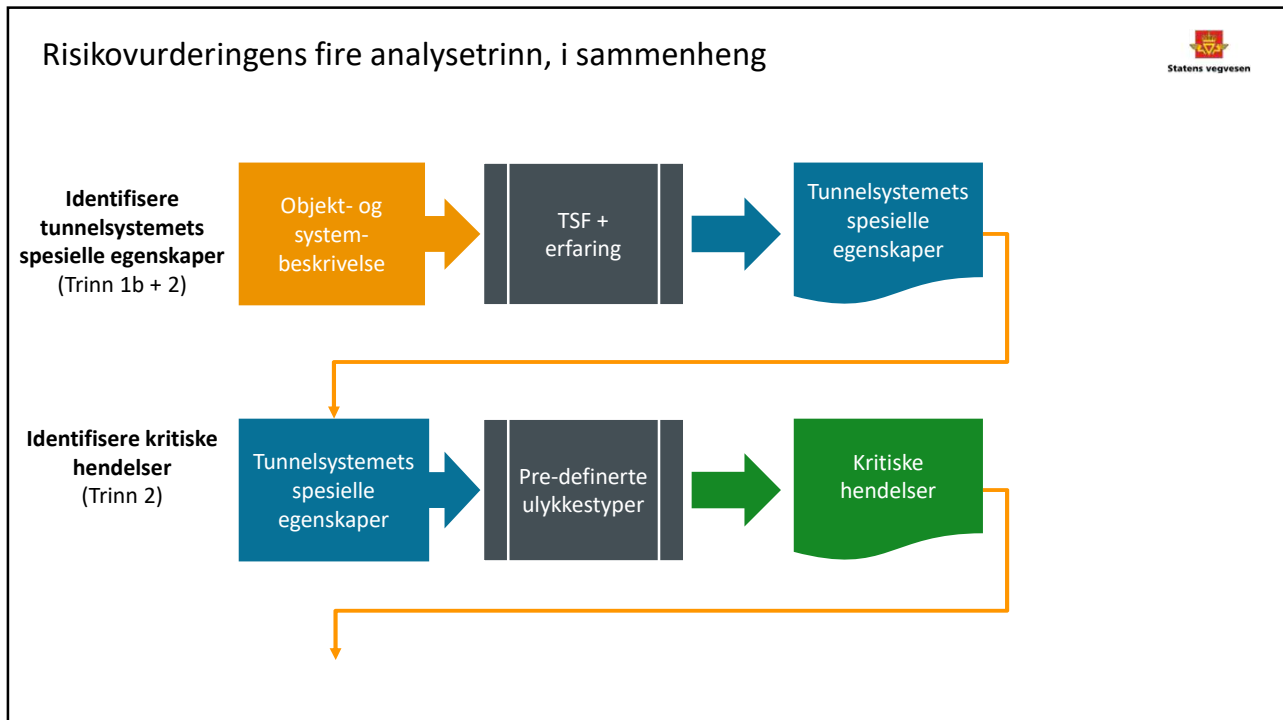
Trinn 3: Risikoanalyse

Risikoanalyse av
kritiske hendelser.
Beskrive troverdige
verste fallshendelser.

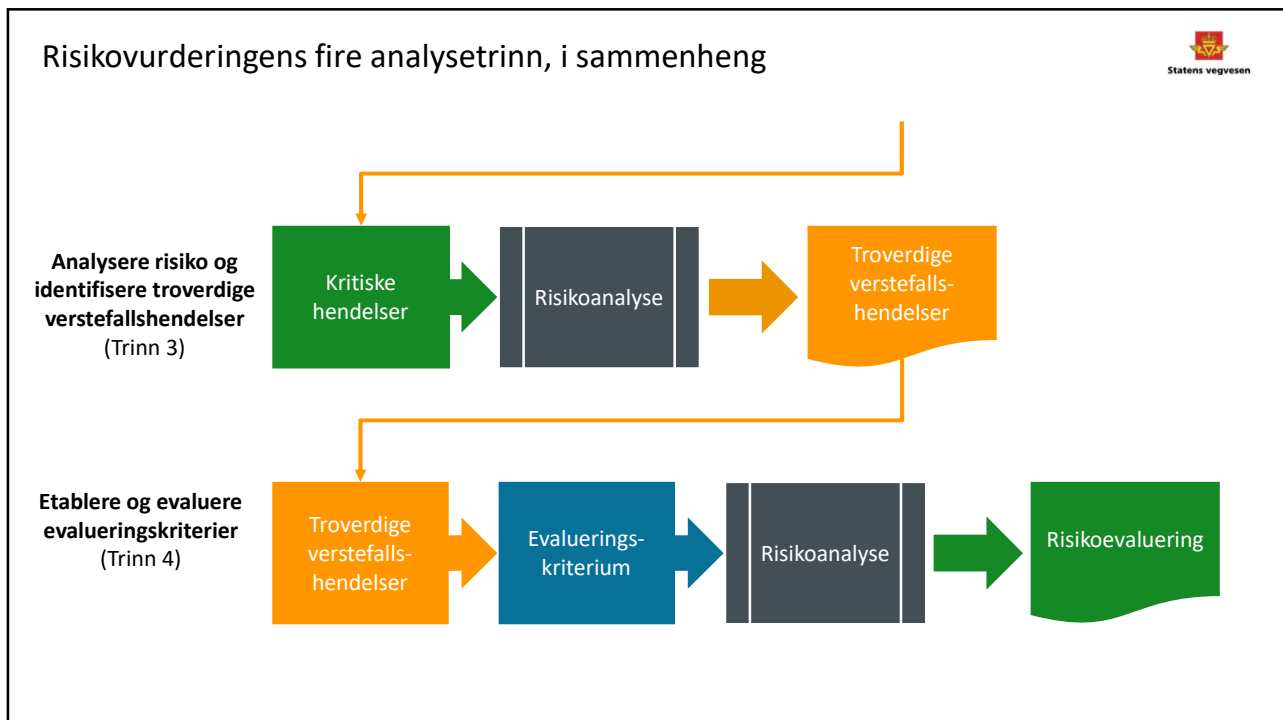
Trinn 4: Risikoevaluering

Formulere og
evaluere risiko-
evalueringkriterier.

8

9

10

Identifisere tunnelens spesielle egenskaper (Trinn 1b og 2)

- Objekt- og systembeskrivelsen har en struktur der tunnelsystemets egenskaper er gruppert tematisk:
  - Tunnelløp og kjørefelt
  - Tekniske løsninger/installasjoner
  - Sikkerhetstiltak og sikkerhetsutrustning
  - Trafikk/bruk
  - Omgivelser
  - Relevante organisasjoner
  - Drift av tunnelen
- Egenskapene beskrevet i objekt- og systembeskrivelsen vurderes opp mot:
  - Sikkerhetsparametere definert i TSF (jfr. veiledningens vedlegg 1).
  - Minstekravene definert i TSF.
  - Annen erfaring og kunnskap om tunnelsikkerhet.

Egenskaper ved tunnelen som er vesentlig annerledes enn sammenligningsgrunnlaget defineres som del av tunnelsystemets «spesielle egenskaper»

11

Eksempel – Illustrert med noen få utvalgte egenskaper

Egenskap	Beskrivelse	Vurdering
Tunnellengde	1,5 km	Anses å være en spesiell egenskap fordi dette er en ettløpstunnel. ✓
Antall løp	1 løp	Ikke en spesiell egenskap i seg selv, men blir tema pga. bl.a. lengden.
ÅDT	5 000	Moderat ÅDT, anses ikke å være en spesiell egenskap i seg selv.
Variasjon i trafikkmengde	Liten, minimal kørisiko utenom ulykkessituasjoner.	Ikke en spesiell egenskap.
Atkomst for redningsetater	Har bare tilgang fra den ene siden, og bruker minimum 30 minutter på å komme til tunnelen. ✓	Spesiell egenskap fordi det begrenser redningsetatens evne til innsats.
Transport av farlig gods	Lokalt industrianlegg får jevnlig tiltransportert store mengder ammoniakk gjennom tunnelen. ✓	Spesiell egenskap fordi dette både medfører hyppig frekvens og en substans med spesielle egenskaper.

12

Identifisere kritiske hendelser (Trinn 2)

Hver av tunnelsystemets «spesielle egenskaper vurderes opp mot pre-definerte ulykkestyper, mht. om de kan ha betydning for:

- *Muligheten* for at den valgte ulykkestypen inntreffer.
- *Konsekvensene* dersom ulykkestypen inntreffer.

ID	Spesiell egenskap	Uønsket hendelse	Fare/ forhold	Kritisk hendelse (ja/nei)	Årsaker	Konsekvenser	Kommentarer

Kritisk hendelse

Uønsket hendelse som *både* har et betydelig potensial for tap av liv, og som truer sikkerheten til trafikanter som ikke er involvert i den utløsende hendelsen.

Type	Uønsket hendelse/ulykkestype
Brann	Brann i lett kjøretøy
	Brann i tungt kjøretøy
	Brann i infrastruktur
Hendelse med farlig gods	Lekkasje av farlig gods
	Brann i farlig gods
	Eksplisjon i farlig gods
Sammenstøt	Møteulykke
	Påkjøring bakfra/ved feltskifte
	Påkjøring av myke trafikanter eller objekter
	Utforkjøring/påkjøring av konstruksjon
Annen uønsket hendelse	

13

Eksempel

Hvordan påvirker?

- Mulighet
- Konsekvens

Egenskap
Tunnellengde
Atkomst for redningsetater
Transport av farlig gods

Type	Uønsket hendelse/ulykkestype
Brann	Brann i lett kjøretøy
	Brann i tungt kjøretøy
	Brann i infrastruktur
Hendelse med farlig gods	Lekkasje av farlig gods
	Brann i farlig gods
	Eksplisjon i farlig gods
Sammenstøt	Møteulykke
	Påkjøring bakfra/ved feltskifte
	Påkjøring av myke trafikanter eller objekter
	Utforkjøring/påkjøring av konstruksjon
Annen uønsket hendelse	

ID	Spesiell egenskap	Uønsket hendelse	Fare/ forhold	Kritisk hendelse (ja/nei)	Årsaker	Konsekvenser	Kommentarer
1	Tunnellengde	Trafikanter eksponert for røyk og varme.	Brann i lastebil.	Ja	Sammenstøt Feil på kjøretøy. Antennelse av last.	Trafikanter skadet pga. varme og/eller røyk.	

14

Eksempel forts.

ID	Spesiell egenskap	Uønsket hendelse	Fare/ forhold	Kritisk hendelse (ja/nei)	Årsaker	Konsekvenser	Kommentarer
1	Tunnellengde	Trafikanter eksponert for røyk og varme.	Brann i lastebil.	Ja	Sammenstøt Feil på kjøretøy. Antennelse av last.	Trafikanter skadet pga. varme og/eller røyk.	
2	Transport av farlig gods (hyppige transporter av ammoniakk).	Trafikanter eksponert for ammoniakk.	Lekkasje av ammoniakk i tunnelen.	Ja	Sammenstøt Feil på lastsikring.	Trafikanter skadet pga. ammoniakk-eksponering.	
3	Atkomst for redningsetater (bare adkomst fra en side, og bruker minst 30 min. på å komme på plass).	Alle uønskede hendelser som krever innsats fra redningsetater.	Alle farer som krever innsats fra redningsetater.	Relevant for kritiske hendelser som krever innsats fra redningsetater.	NA	NA	

15

Risikoanalyse (Trinn 3)

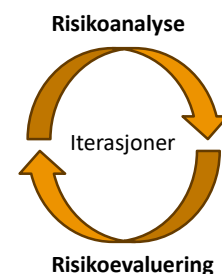
Bygger direkte på trinn 2, som har gitt oss kunnskap om:

- Hvilke kritiske hendelser som skal tas videre i risikoanalysen.
- Hvordan de kritiske hendelsene påvirkes av tunnelsystemets spesielle egenskaper.

Formålet med risikoanalysen er å:

- Gi kunnskap om risiko relatert til de kritiske hendelsene.
- Identifisere og beskrive troverdige verstefallshendelser.
- Etablere grunnlag for risikoevalueringen.
- Identifisere risikoreducerende tiltak.

Risikoanalysen skal analysere scenarier basert på de kritiske hendelsene, og kartlegge de mulige konsekvensene for trafikantenes sikkerhet.

16

Risikoanalyse (Trinn 3)

Hvilke metoder som skal benyttes må vurderes og bestemmes av prosessleder.

Aktuelle metoder inkluderer, bl.a.:

Hendelsestreanalyser

- Brukes til å analysere og beskrive hvilke scenarier som kan utvikle seg fra en kritisk hendelse, hvilke hendelser/forhold som påvirker scenarioutviklingen, og hva de mulige konsekvensene kan være.
- Vil være aktuell i de aller fleste risikovurderinger.

Ventilasjonsberegninger og røyksimuleringer

- Svært aktuelt i alle tilfeller der brannscenarier krever nærmere vurdering.
- Valg av metode og omfang av slike analyser må tilpasses den aktuelle situasjonen. Noen ganger kan relativt enkle analyser være tilstrekkelige, andre ganger vil det være nødvendig med avanserte CFD-analyser.
- Vil ofte måtte kombineres med evakueringsanalyser, for å vise at evakuering kan utføres raskere enn røykutviklingen, med sikkerhetsmargin.

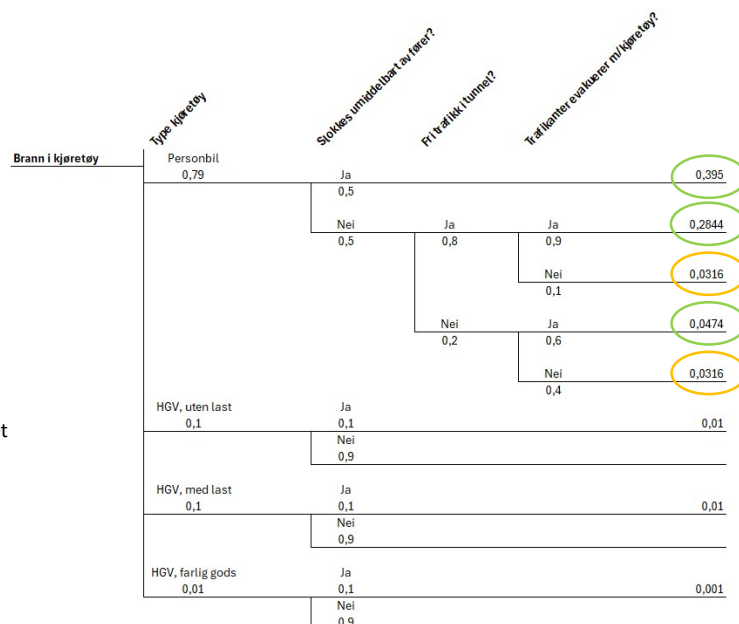
Viktig at prosessleder har tilstrekkelig kunnskap om den «verktøykassen» av risikoanalysemetoder som finnes, og evner å bruke de riktige metodene i hvert tilfelle.

17

Eksempel hendelsestreanalyse

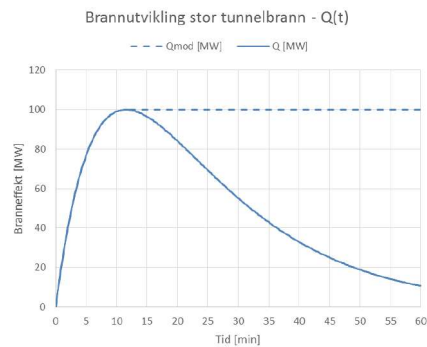
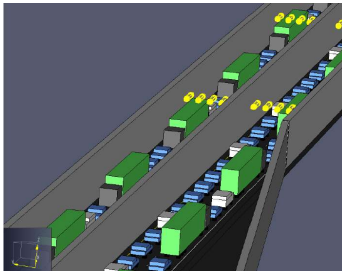

- Hvordan tror vi en hendelse vil utvikle seg?
- Strukturere betingelser og synliggjøre effekten av barrierer
- Beregne sannsynligheten for sluttscenarier: produktet av alle gren-sannsynlighetene gir sannsynligheten for sluttscenariot
- Hva kan vi lese ut av treet?
  - Type kjøretøy betyr noe for hvor enkelt en brann kan slokkes.
  - Slokkes brannen umiddelbart, er det ingen fare.
  - Hvis det er fri trafikkflyt (ikke kø) i tunnelen, er det enklere å evakuere med eget kjøretøy.
  - Evakuering med eget kjøretøy, hvis mulig, gir liten fare.

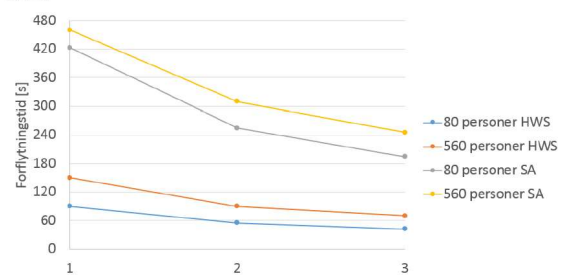
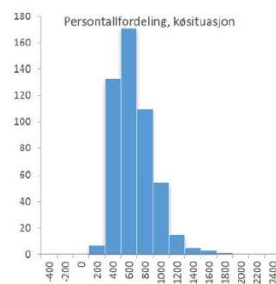
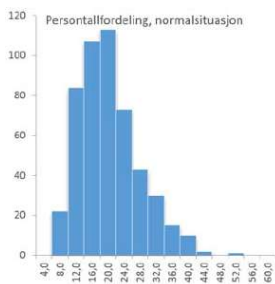

18

Eksempel brann- og røykspredningsanalyse + evakueringsanalyse

Eksempel på funn: «Mengden kjøretøy har stor innvirkning på strømningshastigheten. Strømningshastigheten med stillestående kø er funnet å være 40-50 % lavere sammenlignet med en helt tom tunnel»

19

Troverdige verstefallshendelser (TVH'er)

TVH'er inngår i evalueringskriteriet:

- Sikkerheten til trafikantene* som ferdes i tunnelen skal være ivaretatt for alle troverdige verstefallshendelser, gitt at sikkerhetsutrustningen fungerer som den skal.
  - * Unntatt trafikanter som er direkte involvert i den utløsende hendelsen.
- TVH'er må beskrives presist nok til at risikoevaluering blir mulig.
  - Et typisk eksempel er valg av dimensjonerende brannscenario: Uten å presisere brannscenarioet kan det ikke gjøres noen analyse av røykspredning, og heller ingen risikoevaluering.
- Beskrivelse av TVH'er gjøres ved å konkretisere fenomenet (f.eks. brannen) og brukssituasjonen for de kritiske hendelsene, bl.a. basert på kunnskap fra risikoanalysen.

Uønsket hendelse	Fenomen	Brukssituasjon	TVH	Begrunnelse for TVH
Brann i lett kjøretøy	5 MW brann i personbil	Gjennomsnittlig ÅDT, brann på mest ugunstige sted.	5 MW brann i personbil på minst gunstige sted i tunnelen, med i størrelsesorden 20 andre kjøretøy i tunnelen, jevnt fordelt på begge kjøretøretninger.	Brann i personbil skjer nasjonalt daglig, og er derfor en troverdig hendelse. Størrelsen på brannen er ansett som typisk for denne situasjonen. Trafikkmengde og plassering av brannen er valgt for å sikre at det er en utfordrende, men like fullt troverdig, situasjon som analyseres og evalueres.

20

Utdypning om troverdige verstefallshendelser (TVH'er)

- Brann i tunnel er en hendelse som må vurderes, men det er mange variabler som sier noe om alvorlighetsgraden til scenarioet:
  - Hvilken type kjøretøy brenner (potensiell brannenergi)?
  - Hvilken type materiale/last på kjøretøy brenner (potensiell brannenergi og utviklingsrate)?
  - Hva er avstand til kjøretøy rundt brannstedet (mulighet for brannspredning) og type kjøretøy/last?
  - Hvor er brannstedet mht avstand fra portaler eller andre rømningsutganger?
  - Hva er ventilasjonsretningen i tunnelen når brannen starter?
  - Hvordan er trafikkflyten i tunnelen: fri flyt, lite trafikk, tett trafikk, stillestående kø, etc.?
  - Hvor mange eksponerte personer: Antall personer i hvert kjøretøy, inkl. busser?
  - Finnes det personer med behov for assistanse ifm evakuering?
  - Hva er innsatstiden for brannvesenet i tiden på døgnet hendelsen skjer (hvis ikke-kasernert vakt)?
  - Osv.
- Velger vi verste tenkelige verdi for hver variabel ender vi opp med **worst case-scenarioer**, som ikke er hensikten.
- **Troverdige verstefallshendelser (TVH'er)** skal være utfordrende scenarioer som vi kan forvente å måtte håndtere i norske tunneler.
  - Spesifikke forhold ifm tunnelsystemet skal bety noe.
  - Kommer ikke unna skjønnsmessige vurderinger og dokumentasjon av utøvd skjønn.
  - Analysen skal bidra til mer kunnskap om hvordan tunnelsystemet fungerer. Test ulike verdier for viktige variabler: Hvordan er sensitiviteten?
- Vi må kunne forvente endringer over tid: Ny kunnskap, ny teknologi, nye energiformer, nye driftsforutsetninger...

21

Om å velge TVH'er

Finnes ingen formelle kriterier for hva som anses troverdig

- Myndigheter og bransjen selv må over tid jobbe for å etablere en standardisert praksis.
- Dette er en *mulighet* for bransjen til å diskutere og konkretisere hva som skal legges til grunn for risikovurderinger.
- Vurderinger av hva som er troverdig kan gjøres både kvalitativt og kvantitativt, og støttes av risikoanalysen.
- Alle valg av TVH'er skal begrunnes -> Etterprøvbarehet.

Ikke hensiktsmessig å bare velge «de verste» TVH'ene

- Mindre «dramatiske» hendelser kan stille andre krav til f.eks. beredskap enn «de verste».
- TVH'er bør velges slik at dekker et spekter av hendelser: hvordan utfordres tunnelsystemet?

22

Krav til risikovurdering av spesifikke forhold

Farlig gods - TSF/TSFF, Vedlegg I, 3.7

- Skal alltid inkluderes i risikoanalysen.
- Gjøres ved at uønskede hendelser med farlig gods alltid tas videre som kritiske hendelser til risikoanalysen, uansett om det er identifisert spesielle egenskaper av betydning eller ikke.

Forbikjøring med tunge lastebiler - TSF/TSFF, Vedlegg I, 3.8

- Relevant dersom det vurderes å tillate tunge lastebiler å gjøre forbikjøringer i tunneler med mer enn ett kjørefelt i hver retning.
- Håndteres i praksis som et særtrekk/spesiell egenskap.

Langsgående ventilasjon – TSF/TSFF, Vedlegg I, 2.9.3

- Relevant dersom det vurderes langsgående ventilasjon i tunneler med toveistrafikk og/eller enveis trafikkork.
- Håndteres i praksis som et særtrekk/spesiell egenskap.

23

Sårbarhet, sensitivitet og usikkerhet

Risikovurderinger gir aldri et objektivt korrekt «svar med to streker under». Tilliten til konklusjonene fra en risikovurdering avhenger av at vi også kan vise kontroll med følgende:

Sårbarheter

- Tunnelsystemets manglende evne til å motstå uønskede hendelser eller varige påkjenninger, samt til å opprettholde eller gjenoppta sin funksjon etterpå.
- Har vi i risikoanalysen identifisert alle forhold som kan påvirke scenarioene?

Sensitivitet

- Vil konklusjonene kunne endre seg vesentlig, selv med små endringer i forutsetninger og valg som er gjort i risikoanalysen? Hva skjer om branneeffekten er litt høyere?

Usikkerhet

- Har vi tilstrekkelig kunnskap, eller bygger vi risikovurderingen på usikre forutsetninger?
- Må sees i sammenheng med sensitivitet.

24

Utdypning om usikkerhet og sensitivitet

- Veilederen bygger på NS 5814:2021
- Tillegg B i NS 5814 handler om usikkerhet i risikovurderinger og gir praktiske råd om hvordan usikkerhet kan håndteres i risikovurderinger.

25

Risikoevaluering (Trinn 4)

Skal gi svar på ett eller flere av følgende punkter:

- Om laveste tillatte sikkerhetsnivå er oppnådd: I hvilken grad er det samsvar mellom risiko og sikkerhetsmålene? Drøftingen baseres på evalueringskriteriet.
- Dersom det finnes alternative løsninger og risikoreduserende tiltak: Hvilken løsning innebærer lavest risiko?
  - Belyse hvilke forhold som skiller risiko ved ulike alternativer, og hvordan alternativene rangeres med hensyn til risiko.
- Dersom det er bestemt, eller vurdert, å søke om unntak fra minstekrav i TSF/TSFF, Vedlegg I, må det eksplisitt evalueres om «likeverdige eller forbedret vern» er oppnådd med alternative risikoreduserende tiltak, jf. evalueringskriteriene.

Risikoevalueringen gjøres ved å kombinere evalueringskriteriet med hver TVH, og så etablere en strukturert argumentasjon for hvorfor evalueringskriteriet anses tilfredsstillt.

26

Eksempel på risikoevaluering

TVH: Brann i tungt kjøretøy med maksimal branneffekt 70 MW, i en køsituasjon, midtveis i tunnelen.	
Påstand/ Evalueringkriterium	Trafikantenes sikkerhet er ivaretatt ved brann i tungt kjøretøy med maksimal branneffekt 70 MW i en køsituasjon, midtveis i tunnelen.
Logikk/argumentasjonsstrategi	Fordi alle som ikke er direkte involverte i hendelsen med kjøretøyet som brenner kan evakueres ut av tunnelen uten å bli eksponert for livstruende røyk, følger det at sikkerheten til trafikantene er ivaretatt.
Premisser (Ofte de risikoanalysene argumentasjonen bygger på)	<ul style="list-style-type: none"> • Evakueringstid < Tid til livstruende røykeksponering <ul style="list-style-type: none"> ○ Analyse av røykutvikling for aktuelt brannscenario. ○ Analyse av evakueringstid. • Sensitivitet i vurderingen er begrenset <ul style="list-style-type: none"> ○ Vurdering av sensitivitet. • Usikkerheten i vurderingen er begrenset <ul style="list-style-type: none"> ○ Vurdering av kunnskapsgrunnlaget.

- Oppsettet i seg selv er enkelt - Det meste av arbeidet vil ligge i å etablere dokumentasjon for premissene.
- En viktig fordel med en eksplisitt argumentasjon er at risikovurderingen blir mer etterprøvable.

27

Forventede utfordringer i gjennomføringen av risikovurderinger – Tips og råd

Å avgjøre hva som skal regnes som «tunnelsystemets spesielle egenskaper»

- Er man i tvil, ta det med i risikovurderingen! («Better safe than sorry»)
- Vil være mulig å etablere bedre støtte for dette over tid.

Å velge metoder, omfang og detaljgrad for risikoanalysen

- Krever at prosessleder har betydelig kompetanse og erfaring.
- Det forventes mer enn et analyse møte, og det legges til grunn at prosessleder har et selvstendig ansvar for kvaliteten på risikovurderingen.
- Avhenger av prosjektets modenhet og behov for beslutningsstøtte: må tilpasses.
- Risikovurderingene er underlag for tunnelens «sikkerhetskonsept».

Å velge troverdige verstefallshendelser

- Prinsipper, kriterier og praksis vil utvikles og etableres over tid.
- En fornuftig strategi i starten er å sørge for god diskusjon omkring definisjon av TVH'er.

28